

Van Nelle Koffie, thee en tabak

"Het glazen paleis". Postzegel uit de architectuurserie, 1955

Het koffie, thee en tabak bedrijf "De Erven de Weduwe Van Nelle", begon in 1782 als winkel van Johannes van Nelle, de echtgenoot van de latere weduwe. Het was niet een van de oude bedrijven rond de Zuiderzee, maar het was gevestigd in Rotterdam, dat pas een eeuw later na het graven van de Nieuwe Waterweg (1866-1872) van belang werd als havenplaats. Van Nelle is wereldberoemd geworden door het ultramoderne bedrijfscomplex in Rotterdam van architect Van der Vlugt, betrokken in 1928/29. Dit complex is recentelijk op de Werelderfgoedlijst van UNESCO geplaatst.

In 1973 nam Van Nelle Venz over als eerste stap op de zoetwarenmarkt, en in 1975 volgde Droste, die zelf al Ringers en Rademakers had overgenomen. In 1982 werd nog het 200-jarig bestaan met enig vertoon gevierd, hoewel het bedrijf op dat moment voor het grootste deel in Amerikaanse handen was. In 1989 is Van Nelle volledig overgenomen door Douwe Egberts Nederland, dat zelf weer onderdeel was van het Amerikaanse bedrijf Sara Lee. Het bedrijf in Rotterdam werd opgeheven.

Van Nelle is bij vele generaties bekend geworden door de Piggelmee boekjes. Minder bekend is, dat Van Nelle in 1902 het waarschijnlijk eerste volledig in Nederland geproduceerde album heeft uitgebracht. Van Nelle was in 1901 begonnen met de uitgifte van twee series kaartjes van "visiteformaat" (half briefkaartformaat) met reproducties van schilderijen van Nederlandsche kunstenaars, die werden verpakt in de kistjes sigaren. De foto's tonen 36 oude en 36 moderne Hollandsche meesters.

In 1902 werd hierbij een dun album Hollandsche Kunst uitgebracht en aangekondigd werd dat men door zou gaan met nieuwe plaatjes maken "tot wel 330 stuks". Het album is afgeleid van de eind 19^e eeuw populaire briefkaartenalbums.

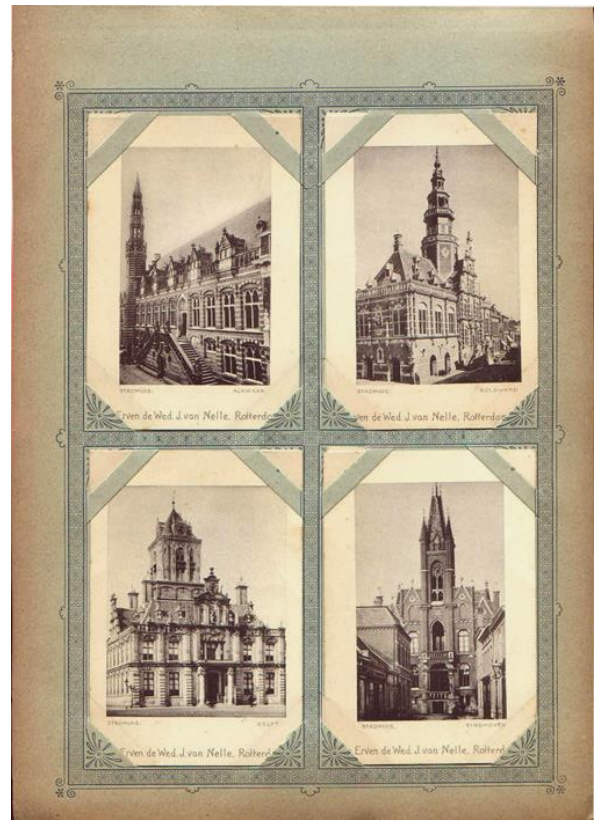
De eerste series werden vervolgd met kastelen, kerken, oude gebouwen, beelden en andere objecten d'arts, tot uiteindelijk 320 stuks, die nu ook in Nederland, Oost Indië en Duitsland met aangepaste opdruk op de achterkant in de pakjes thee verstrekt werden.

GEBOUW DER FIRMA DE ERVEN DE WED. J. VAN NELLE AAN DE LEUVEHAVEN TE ROTTERDAM

De Erven de Wed. J. van Nelle, Rotterdam.

Het enige getekende plaatje van de 320 kaarten toont het toenmalige gebouw van Van Nelle.

Daarvoor werd een nieuw veel dikker album uitgebracht in dezelfde uitvoering, met plaats voor alle 320 kaarten.

Opmerkelijk is dat bij dit album (achteraf) een boek werd uitgebracht: "Bijbschriften van de 320 Photo's Hollandsche Kunst". Beschrijvingen bij de plaatjes kwamen pas later in zwang; Honig begon daarmee in 1910, met fotoplaatjes en beschrijvingen samen in een album.

De drukker is niet vermeld op de albums en de kaarten. Dat is wel het geval bij het vergelijkbare album *Vaderlandsche Geschiedenis in Woord en Beeld* van de Firma Boon cacao en chocolade (uitgebracht januari 1905). Waarschijnlijk zijn alle vijf deze albums gemaakt door de firma Van Leer in Haarlem, later L. van Leer & Co. Fotodrukindustrie Amsterdam, die gespecialiseerd was in heliotypie en dat is gebleven tot in de zestiger jaren.

Het specialisme van Van Nelle werd echter kinderalbums en later leesboeken voor de jeugd. Eerst bracht Van Nelle in 1906 nog een fraai linnen mapje met 12 fotolitho's van Rotterdam uit ter gelegenheid van het 100 jarig bestaan van het bedrijf (gerekend vanaf 1806; later werd de oprichtingsdatum terugschoven naar 1782). In 1909 volgde een serie van 6 prentbriefkaarten getiteld "De Non-vlinder", naar aanleiding van de "Nonvlinder ramp" in 1908. In 1914 verscheen het eerste kinderalbumpje, *Hoe de kabouters aan de koffie kwamen*, met in de hoofdrollen de kabouters Kobold en Gnoom. Dit boekje heeft slechts zes plaatjes, die verpakt werden in de pakjes koffie. Vanwege de sluitzeglage die in dat jaar door het land raasde werden deze plaatjes voorzien van een kartelrand.

In 1922 verscheen het tweede kabouterverhaal, in versvorm, met de hoofdfiguur Piggelmee. Dit boekje met de titel *Van het Toovervischje* is gedicht door een vertegenwoordiger van de firma Van Nelle, Leopold Steenhuizen, die in zijn vrije tijd gelegenheidsdichter was onder het pseudoniem H. Leopold. Dit verhaal kreeg 25 plaatjes, getekend door een onbekende kunstenaar. Het album op bijna A4-formaat werd ingebonden uitgebracht. Het werd een enorm succes.

"*Van het Toovervischje*" is een adaptatie van het sprookje van Grimm "*Von den Fischer und seiner Frau*", met de wonderbot (But) Timpe Te (1812). Het refrein in oud-Nederduits luidt:

Mantje, Mantje, Timpe Te,
Butje, Butje in der See,
Myne Fru, die Ilsebill,
Will nicht so, as ick wohl will.

Een jaar later schreef Steenhuizen een vervolg, *Hoe Piggelmee groot werd*, nu met 40 plaatjes. De albums waren snel uitverkocht. Daarom bracht Van Nelle in 1924 de twee verhalen opnieuw uit samen in één band verkleind tot A5-formaat, met de afbeeldingen in zwart-wit meegedrukt. "*De plaatjes zijn in deze uitgave zóó gedrukt, dat Uwe kinderen eventueel die plaatjes naar eigen opvatting kunnen kleuren*", aldus het begeleidende schrijven.

Tevens werd alvast "*een geheel nieuw aantrekkelijk kinderleesboek*" aangekondigd. Het bleef echter niet bij "een kinderleesboek". Het werd al in 1925 een serie van zes geïllustreerde kinderboekjes, geschreven door de bekende Tante Lize, die in 1906 het verhalen en sprookjesboek bij het Plaatjes-Album van Verkade had geschreven en van 1910 – 1914 de beschrijvende teksten in de drie albums met topografische fotoplaatjes van Honig. Deze ingenaaide boekjes, voor de boekhandel uitgegeven door uitgeverij Müller in Amsterdam, werden aanvankelijk voorzien van een Van Nelle sticker op het titelblad en een ingeplakt reclameblad, en werden later opnieuw uitgebracht door uitgeverij Bolle in Rotterdam met een van Nelle imprint op het titelblad.

Ondanks de succesrijke kinderboekjes bleef er vraag naar de onverwoestbare Piggelmee. Daarom werden in 1928 toch nog herdrukken van de twee Piggelmee albums uitgebracht, nu ingenaaid in slappe kft zoals de leesboeken. De Piggelmee albums bereikten uiteindelijk in bijna een halve eeuw de ongekende omzet van anderhalf miljoen exemplaren.

Steenhuizen overleed in 1926. In hetzelfde jaar maakte Van Nelle de stap van kinderalbums en -boekjes naar leesboeken voor de jeugd in goedkope

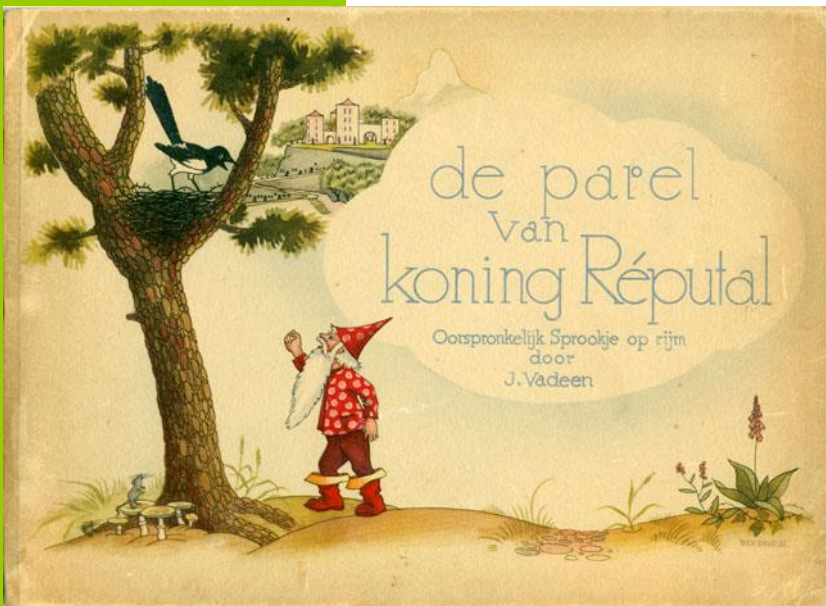
Een mooie uitgave van "De visscher en zijne vrouw" is in 1905 uitgegeven als plaatjes-serie 834 van Liebig, met het verhaaltje achterop de plaatjes.

uitvoering die speciaal hiervoor geschreven werden. Daar verschenen er 41 van. Tussendoor verschenen ook nog zes stripboekjes, gekuiste versies van de in het dagblad Het Volk verschenen krantenstrips over “De Wereldreis van Bulletje en Bonestaak” (eerste deel mei 1928) door de bekende schrijver A.M. de Jong. Voor de leesboeken werden vele bekende en minder bekende schrijvers ingezet, zoals Johan Fabricius, Bart van Huët, Guus Betlem en Hans de la Rive Box, die ook het avonturenalbum “Maarten Wouters zeereis” schreef voor concurrent Kanis & Gunnink (1938). Van de 41 leesboeken zijn er 19 geïllustreerd door bekende illustrators. De twee delen van “De avonturen van Piet Stuifzand” geschreven door Clinge Doorenbos, zijn geïllustreerd door Bart van Vlijmen, bekend van de serie zwerftochtenalbums van Hille uit de dertiger jaren. Zes boeken, verschenen tussen 1933 en 1936, zijn geïllustreerd door Nans van Leeuwen, die in 1936 en later ook Piggelmee een nieuwe vorm gaf in drie heruitgaven en in twee nieuwe verhalen.

Over het eerste leesboek, *Zomerland*, verschenen in 1926, geïllustreerd met 12 kleurenplaten door de zeer populaire illustratrice van kinderboeken Rie Cramer, bestaat verwarring. Veel verzamelaars gaan ervan uit dat dit een verzamelalbum is, ondanks de goedkope uitvoering met slappe kaft, omdat de 12 kleurenplaten ingeplakt zijn. In werkelijkheid is dit een geïllustreerd leesboek met kleurenlitho's die afzonderlijk gedrukt zijn op kunstdrukpapier, zoals gebruikelijk was en te zien is in veel boeken van Rie Cramer uit die tijd. Opmerkelijk is wel dat op de voorkant steeds een willekeurige andere plaat geplakt is. De drukker heeft dat gedaan om niet een extra grote oplage van één plaat te hoeven maken. De geschiedschrijver van Van Nelle, H. Bantje, vermeldt het boek ook als leesboek. We nemen dit populaire boek ter verduidelijking toch op in deze catalogus.

Hoewel Van Nelle zich vanaf 1926 intensief op de jeugdlektuur richtte, werden de plaatjesboekjes voor de kleintjes niet helemaal vergeten. In 1936 werd het eerste Piggelmee verhaal opnieuw uitgebracht met ingedrukte illustraties, aangepast aan de sterk in opkomst zijnde stripboekjes, in oblong formaat, genaaid met slappe kaft. De 25 plaatjes zijn opnieuw geschilderd door Nans van Leeuwen, in de sobere kinderlijke stijl zoals van Rie Cramer en andere populaire illustratoren uit de twintiger en dertiger jaren. Dit boekje staat model voor de serie oblong uitgaven van na de oorlog.

In 1938 volgde een tweede sprookjesboek met ingedrukte illustraties, “De parel van koning Réputal”, geschreven door J. Vadeen en geïllustreerd door Dick Engelse. Dit mooie prentenboek is volledig overvleugeld door Piggelmee en is vrij onbekend.

Na de oorlog werd al snel weer het Tovervisje opnieuw uitgebracht met gemoderniseerde spelling, weer in oblong vorm met slappe kaft, nu met 27 nieuwe ruitvormige plaatjes. In 1950 werd vervolgd met een nieuw Piggelmee verhaal, *De Wonderschelp*, in dezelfde uitvoering maar met gewone rechthoekige plaatjes. In 1951 volgden een bewerking van het tweede Piggelmee verhaal met een nieuwe titel, *Piggelmee groeit en wordt weer*

klein, en weer een nieuw verhaal, *Piggelmee de baas van Bos en Duin*. De plaatjes voor alle vier deze boekjes werden weer gemaakt door Nans van Leeuwen.

In hetzelfde jaar haakte Van Nelle in op de geweldige populariteit van de slappe oblong stripboeken voor de oudere jeugd, met een Tom Poesachtig verhaal van Marten Toonder, *Wolle Klaver en de geheimzinnige meridiaan*, met 30 plaatjes. De gekleurde Tom Poesachtige voorplaat verschilt sterk van de Piggelmee boekjes, maar op de achterzijde is weer een ruitvormige illustratie afgedrukt zoals op de vier Piggelmee boekjes.

Alle oblong boekjes, inclusief de latere facsimile heruitgaven, vallen minder snel uiteen dan andere kinderalbums met slappe kft doordat stevig, dik papier gebruikt is en ze niet zijn geniet maar genaaid.

In 1956, op de overgang tussen de klassieke en de moderne albums, zette Van Nelle een nieuwe trend in. Er werd begonnen met een serie informatieve boeken voor de jeugd met plakplaatjes, in een moderne hardcover uitvoering, *De Wondere Wereld Boeken*. Er verschenen tot en met 1962 vijf delen.

Eind zestiger jaren ging Van Nelle verder mee met de trend van goedkope slappe plakboeken en de populariteit van voertuigenplaatjes. Er verschenen van 1967 – 1969 drie dunne oblong boekjes met elk 30 plaatjes, gewijd aan oude automobielen, locomotieven en schepen.

In 1970 werden de vier Piggelmee boekjes in oblong formaat opnieuw uitgegeven met een glossy kft.

In 1971, 1972 en 1973 werden drie deeltjes van Piggelmee opnieuw uitgegeven in klein A4-formaat met stijve kft, zoals in de jaren twintig, nu met ingedrukte plaatjes. In 1985 werd *De Wonderschelp* opnieuw uitgegeven in deze vorm, met een nieuwe tekst van L.J. Wage, maar met dezelfde plaatjes van Nans van Leeuwen. In 1986 werd vervolgd met een geheel nieuw Piggelmee verhaal in dezelfde vorm, *Piggelmee bij de eskimo's*.

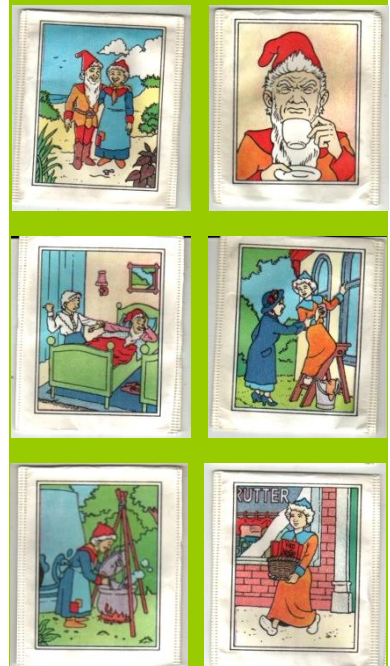
In de tachtiger jaren werd een aantal kleuterboekjes met Piggelmee als hoofdpersoon uitgebracht, in de dan heersende stijl van dunne vierkante boekjes met zoetige kleuren, met verhaaltjes die niets met de eerdere uitgaven van doen hebben.

Tenslotte werd in 1988/89 de wegwerptrend gevolgd met een hervertelde versie van het tovervisje, in de vorm van een dun klein boekje met papieren omslag, waarvoor de absurd hoge prijs van f2,50 gevraagd werd, met nieuwe kleine verzamelplaatjes die werden afgedrukt op de omslagen van de theezakjes. Verdere misstappen bleven uit doordat het bedrijf ophield te bestaan.

*Piggelmee, de baas van Van Nelle's thee
De laatste Piggelmee plaatjes werden afgedrukt
op de omslagen van theezakjes*

De enorme populariteit van Piggelmee leende zich ook voor andere reclameproducten. In het geschenkensysteem werd in de zestiger jaren een Piggelmee kinderservies opgenomen. Later volgden een grote trekpopp als bouwplaat uitgevoerd en twee kinderpuzzels van het Tovervisje en van de Wonderschelp, van 320 stukjes met "moderne" tekeningen, nagemaakt van de plaatjes van Nans van Leeuwen van 1936 en 1950. Later volgde een grotere nostalgische puzzel met 1.000 stukjes, waarvoor de voorplaat van de eerste Piggelmee uitgave gebruikt werd.

In de zeventiger en tachtiger jaren werd Piggelmee een rage. Zelfs theezakjes werden tot collectoritems gemaakt.

NELL01A

Hollandsche kunst*Hollandsche Kunst.**Aangeboden door de Wed. J. van Nelle, Rotterdam. (1902)*

Tekstloos album met 12 bladen om 96 heliotypen in te steken.

Prijs: Gratis aan te vragen;
In Duitsland voor 100 plaatjes.**Kenmerken**

Insteekalbum van A4 formaat met gelakte linnen rug en de platten beplakt met fijn geribbeld gelakt papier. De voorkant is bedrukt met een bewerkelijk fin-de-siècle dessin in zwart en zilver, ingedrukt op de donkerrode ondergrond.

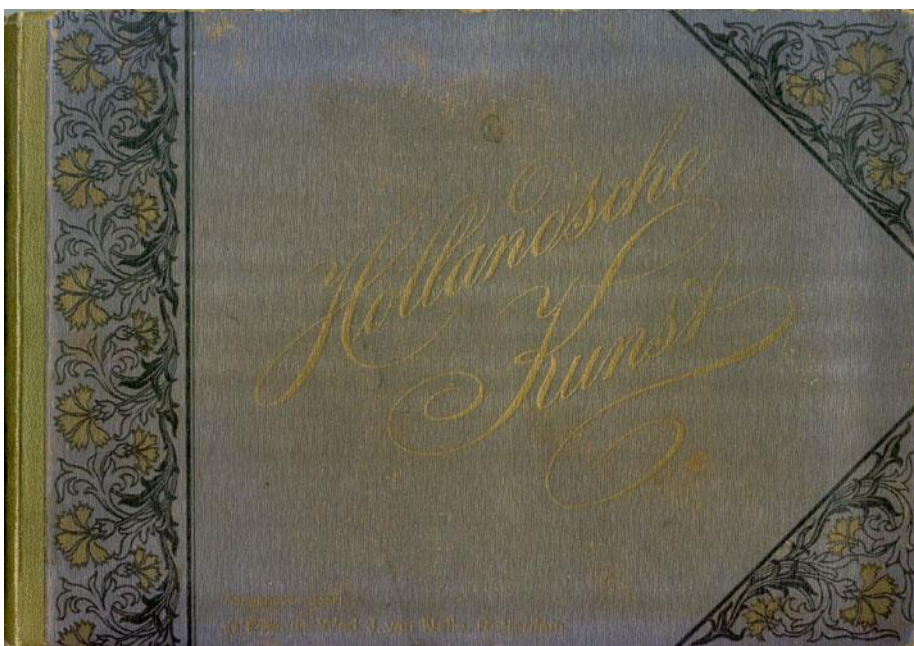
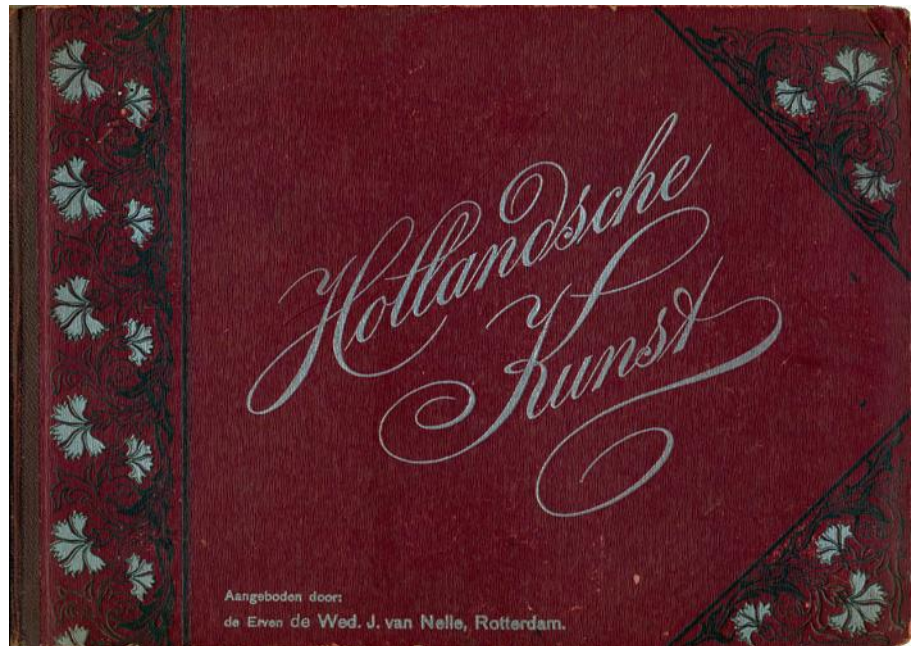
Achterop alle albums Hollandsche

Kunst is het oude logo “De Rijzende Hoop” afgedrukt, dat Van Nelle nu nog steeds gebruikt (zie bovenaan het begin van dit hoofdstuk).

De stijve insteekbladen zijn samen met de aangevouwen opvulstrips in de band geniet. De gedessineerde bladen zien er hetzelfde uit als van de grote briefkaartenalbums uit die tijd, tot ongeveer de helft verkleind. Een voorbeeld hiervan is afgebeeld op pagina 1.

De kaartjes zijn ongeveer de helft van briefkaarten, ca. 10,5 x 7 cm, wat in die tijd het formaat was van visitekaarten. De heliotypen (fotografisch vervaardigde litho's) op dun stijf lithokarton zijn ongenummerd. Op de voorzijde is onder de afbeelding in kleine letters het onderwerp van het plaatje gedrukt.

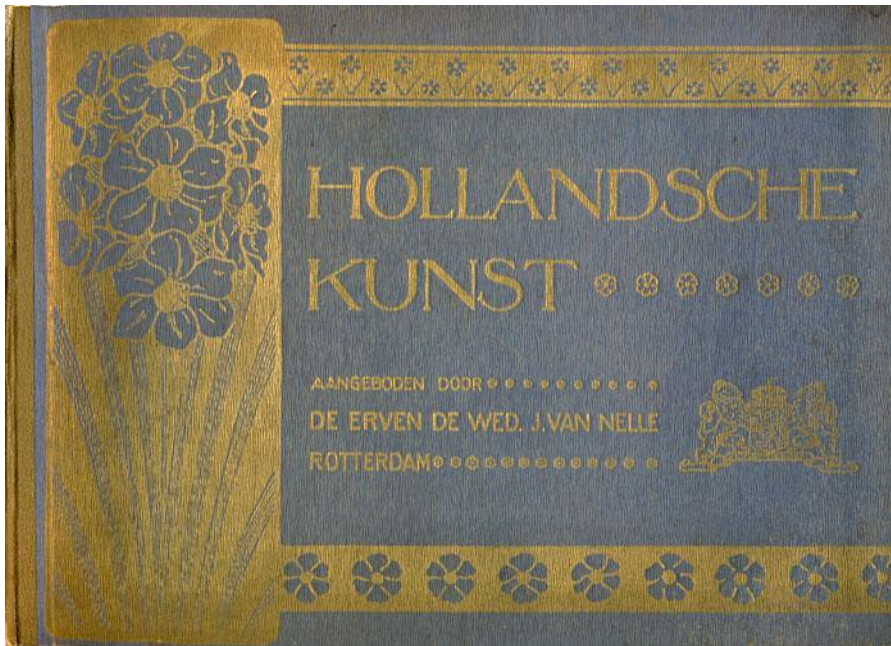
Er zijn verschillende drukken van de plaatjes. De eerste zijn in sepia gedrukt, de latere in blauwzwart. De eerste uitgaven hadden blanco achterkanten, de latere drukken hebben reclame op de achterkant. Deze eerste plaatjes, die niet met het idee van een album uitgegeven zijn, zijn zo stijf dat ze moeilijk ingestoken kunnen worden. In de volgende drukken is het karton soepeler. De kaartjes zijn niet alleen in Nederland en Nederlands Indië uitgegeven, maar ook in Duitsland met een Duitse tekstopdruk op de achterkant. Voorbeelden van de verschillende drukken van de plaatjes zijn afgebeeld op pagina 8 hierna.

NELL01B

Hollandsche kunst

Het gratis verstrekte rode album komt vrij veel voor. Vermoedelijk is in 1903 nog een kleine oplage bijgemaakt in dezelfde uitvoering, maar nu met de omslag in grijsblauw en met de indruk in goud. Deze bijdruk is zeer zeldzaam.

NELL02A Hollandsche kunst

*Hollandsche Kunst.
Aangeboden door de Wed. J. van
Nelle Rotterdam. (1903)*

Tekstloos album met 40 bladen
om 320 heliotypen in te steken.

Prijs: gratis bij insturen van 320
plaatjes die in de juiste volgorde in
het album werden geretourneerd.

Kenmerken

Voor de eerste versie van het
dikke album *Hollandsche Kunst*
heeft de drukker dezelfde grijs-
blauwe kft gebruikt als van het in
dezelfde uitvoering bijgemaakte
zeldzame dunne album. De voor-
kant is echter gemoderniseerd met

een wat strakker ontwerp dat dichter aansluit bij het album dat twee jaar later voor Boon gemaakt is, inclusief het embleem van hofleverancier. Op de achterzijde is weer groot in goud het oude logo van Van Nelle afgedrukt.

Het binnenwerk is hetzelfde uitgevoerd als in de dunne albums, maar met veel meer bladen. Het zware boek is met de 40 stijve bladen en de vele opvulstrips ongewoon dik, namelijk 30 mm.

De heliotypen op dun stijf lithokarton zijn ongenummerd. Op de voorzijde is onder de afbeelding in kleine letters het onderwerp van het plaatje gedrukt. De achterkanten variëren, zie pagina 6.

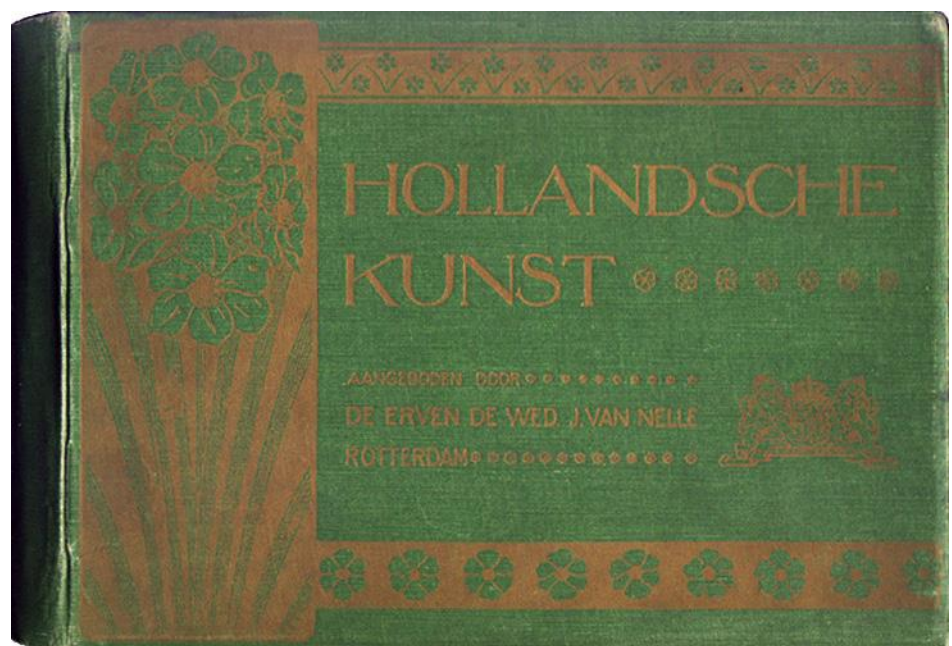
Deze eerste versie van het dikkere album is zeer zeldzaam.

Inhoud

De uitgifte van de reclamekaartjes is begonnen met 36 schilderijen van oude meesters gevolgd door 36 “moderne” schilderijen van traditionele schilders zoals Maris, Mauve, Mesdag en Israëls. Daarna volgden een aantal oude bouwwerken, kastelen en stadspoorten, kerken en kerkinterieurs, waterwerken e.d. Voor de lezers van vandaag zijn vooral de laatste groepen interessant, met name de interieurs van “moderne gebouwen” en kunstnijverheid in Fin-de-Siècle en Art Nouveau stijl. Deze geven een mooi beeld van de fraaie ontwerp-kunst van rond 1900, wat tegenwoordig met het Engelse woord “design” wordt aangeduid. Het volledige overzicht van de groepen zoals onderscheiden in het tekstboek is op de volgende pagina gegeven met de bijbehorende volgnummers van de plaatjes. Het volledige overzicht van de plaatjes is te vinden aan het einde van dit document.

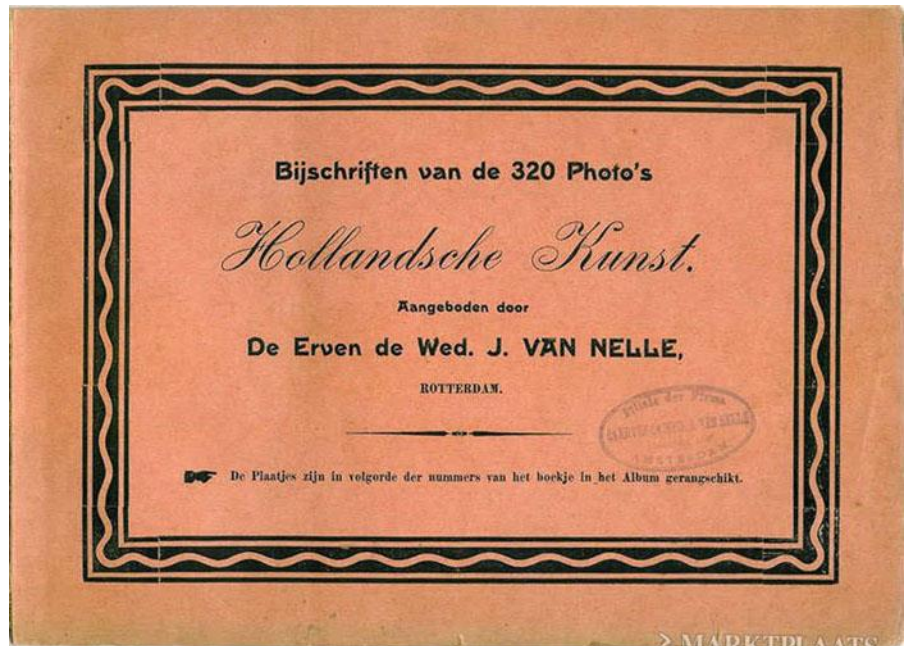
NELL02B Hollandsche kunst

Het gelakte papier van de omslag werd bij de dikke albums al snel vervangen door meer prestigieus linnen in heldergroene kleur. Verder bleef het album gelijk aan de eerste versie. Dit vollinnen album komt wel veel voor.

In 1903 bestonden er in Nederland nog geen albums met tekst. In Duitsland waren ze juist in opkomst en werden voor het eerst ook sporadisch losse teksten bij albums uitgegeven. Bij het dikke album *Hollandsche Kunst* heeft Van Nelle in juni 1903 een tekstboek uitgegeven met informatieve teksten bij de plaatjes, dat voorin of achterin het album gelegd kon worden.

Dit tekstboek is ook uitgegeven in het Engels met de titel "Art in the Netherlands".

Uit het voorwoord:

“Wij bieden hun, die ons fotografisch album, „Hollandsche Kunst” bezitten, thans een boekje aan dat van bijna elk der photo’s eenige bijzonderheden meêdeelt, die wij voor het grootste gedeelte bij onze Hollandsche schrijvers gevonden hebben.”

Het boekje telt 55 pagina’s op dun kunstdrukpapier. Hierin worden bijzonderheden gegeven van alle 320 kunstwerken en van de kunstenaars voor zover van toepassing.

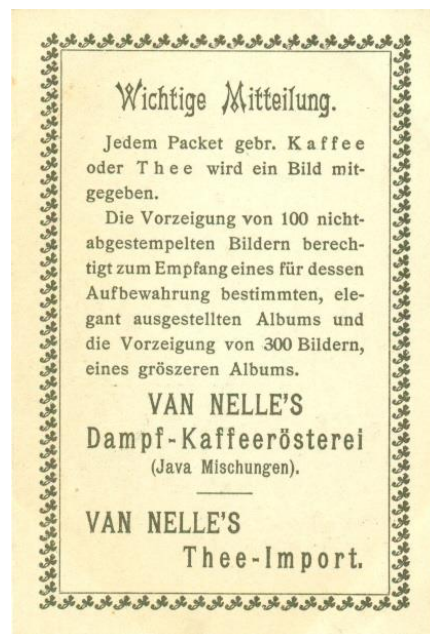
De foto’s zijn onderverdeeld in 14 “Afdeelingen” met de volgende titels en volgnummers.

I.	Schilders, Oude Kunst	1 - 36
II.	Schilders, Moderne Kunst	37 - 72
III.	Poorten	73 - 90
IV.	Kerken en Torens	91 - 108
V.	Stadhuizen	109 - 126
VI.	Kasteelen	127 - 144
VII.	Oude Gebouwen	145 - 162
VIII.	Kerkinterieurs	163 - 180
IX.	Standbeelden	181 - 198
X.	Moderne Gebouwen	199 - 218
XI.	Interieurs van Moderne Gebouwen	219 - 236
XII.	Openbare Gebouwen	237 - 252
XIII.	Waterwerken, enz.	253 - 273
XIV.	Kunst en Nijverheid	274 - 320

De volledige lijst van de plaatjes is opgenomen aan het einde van dit document.

Drie soorten plaatjes

Hieronder is de achterkant van het eerste plaatje afgebeeld in drie uitgaves: Links de eerste uitgave voor in de dozen sigaren met de opdruk voor Indië – importeur Geo Wehry, bekend van het Goalpara album – in het midden de tweede uitgave voor in de pakjes koffie en thee voor Nederland, waarvoor een lichter getint karton gebruikt is, en rechts de uitgave voor Duitsland.

Drie kleuren plaatjes

De afbeelding en de tekst op de voorkant is bij alle uitgaven van de plaatjes gelijk. De plaatjes bestaan echter in drie kleuren. Oorspronkelijk zijn de plaatjes gedrukt in sepia (bruin). Al in 1903 werd echter de kleur van de fotolitho vervangen door blauwzwart. De tekstopdruk bleef wel in sepia. Daarna werd de druk snel zwarter. De plaatjes met sepia en met de blauwige afbeelding komen dus veel minder voor dan met zwarte afbeelding.

NELL03

Hoe de kabouters aan de koffie kwamen

Hoe de kabouters aan de koffie kwamen. Door Kees Valkenstein. (1914)

12 ongenummerde pagina's zonder titelblad en 6 plaatjes met randperforatie om in te plakken in de tekst.

Kenmerken

Klein gekartonneerd album, ca. A5 (14 x 20,2 cm), met 3 dubbele bladen (12 pagina's). Op de achterkant van de omslag is de onderstaande reclame afgebeeld van een kabouter met een pak Van Nelle koffie, die ook als reclameplaat in winkels en op affiches gebruikt is. Op de binnenkant van de omslag staat voor en achter reclame voor Van Nelle's koffie in luchtdichte pakjes.

De bladen hebben een bewerkelijk bladkader. Op de achterzijde van elk blad is één plaatje geplakt op het midden van het blad in een ruimte die is doorgetrokken van het bladkader. Het eenvoudige verhaaltje is na de titel doorlopend afgedrukt zonder verdere indeling.

„Heerlijk !” zei de koning. „Verrukkelijk ! Goddelijk !
Hoe komt die boswachter er aan !”

„Wel”, zei Troll, „dat haalt z'n vrouw in 'n winkel. Het is VAN NELLE'S KOFFIE.” ... „Het is bijna de lekkerste drank die de mensen kennen. Overal op de aarde wordt het gedronken !”

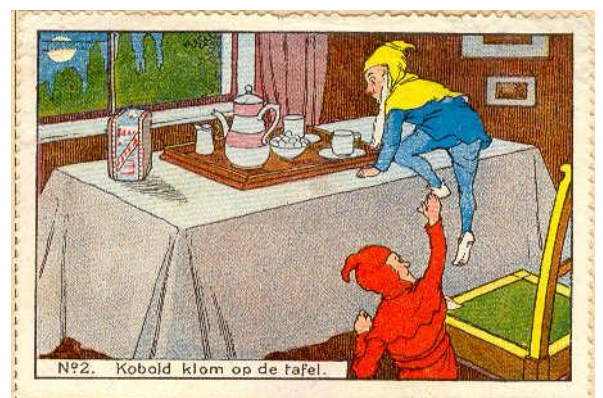

De 6 plaatjes van 75 x 50 mm hebben op de voorzijde in het beeld een nummer en een tekstfragment. Opmerkelijk is dat ze randperforatie hebben, terwijl ze per stuk verpakt werden in de pakjes koffie. De reden daarvoor is waarschijnlijk dat reclamezegels een rage waren in 1914.

Inhoud

Kees Valkenstein (pseudoniem van Alfons van Lier) schreef tientallen jeugdboeken, waarvan “De aeroplaan van m'neer Vliegenthert” (1910) het bekendste is. Een van zijn eerste boeken was “Kabouters in het bosch”, 1906.

In dit boekje vertelt hij het verhaal van twee kabouters die op hun geregelde ontdekkingsstochten in het boswachtershuis per ongeluk de inhoud van een pak Van Nelle koffie over zich heen krijgen. De kabouterkoning, gealarmeerd door de sterke geur die nu aan de kabouters kleeft, wil kennismaken met deze onbekende substantie en krijgt uiteindelijk de Van Nelle koffie met suiker en room te drinken.

NELL04A

Van het Toovervischje

Van het Toovervischje. Een oud sprookje op nieuw verteld en berijmd. (januari 1922)

33 pagina's exclusief het titelblad. 25 rechthoekige plaatjes om op te plakken op de tekstpagina's
 Prijs: 25 koffie- of thee-etiketten incl. de plaatjes of 25 cts. voor alleen het album.

[De eerste 300 boeken werden cadeau gegeven aan de klanten die "hun openhartig oordeel" over Van Nelle's Zwartmerk koffie instuurden.](#)

Kenmerken

Dun halffinnen album onder A4-formaat (20,3 x 28,5 cm) met glanzende stijve kft en crèmekleurig gelakte rug. Het binnenwerk is van hoogwaardig ecru papier dat geen verzuringsvlekjes vertoont. Op de witte achterkant is in een cirkel een pakje Van Nelle koffie afgebeeld.

De pagina's zijn bruin bedrukt. Alle pagina's hebben een kader en de plaatjes zijn in een dik plaatjeskader geplaatst. Het boekje heeft geen hoofdstukkenindeling, maar er is wel een indeling in episodes aangegeven door streepjeslijnen tussen de tekstblokken.

De 25 rechthoekige geschilderde kleurenplaatjes van 85 x 55 mm zijn gedrukt op dun kunstdrukpapier. Onderin het plaatje is een stukje tekst afgedrukt, waar het plaatje bij hoort. Bovendien is er het paginanummer bij gedrukt,

behalve bij het eerste plaatje "Piggelmee en zijn vrouwtje" en het plaatje van "Het Toovervischje". Dit is niet het nummer van de pagina waar het plaatje ingeplakt moest worden; er komen ook meerdere plaatjes voor behorend bij de tekst van één pagina. In wezen konden de plaatjes dus willekeurig ingeplakt worden. De illustrator is onbekend.

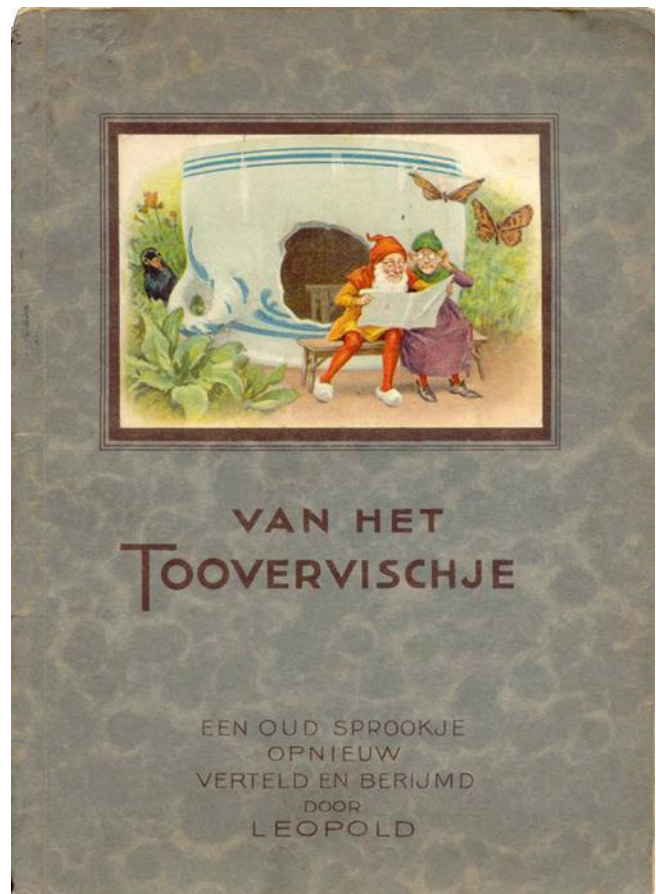
Inhoud

Dit boekje vertelt in versvorm het verhaal van kabouter Piggelmee en zijn vrouwtje, die in een omgekeerde Keulse pot wonen. Als een tovervisje in de buurt verschijnt wordt Piggelmee er door zijn vrouwtje naartoe gestuurd om een huisje te vragen, vervolgens een meid om het schoon te houden, geld en tenslotte – o, euvele moed – betere koffie dan die van Van Nelle. Die laatste wens is natuurlijk onacceptabel, en zo belanden ze weer terug in hun Keulse pot, maar nu gelukkig dankzij de Van Nelle koffie. De schrijver is op dit eerste boekje niet vermeld, wel op de heruitgave, zie hiernaast.

[Verondersteld wordt dat de schrijver zich heeft laten inspireren door een oud Chinees sprookje, dat via Rusland en Denemarken verspreid is. Het oorspronkelijke verhaal, "Het visje Timpetee" is meer bekend van de gebroeders Grimm \(1812\) en is te vinden in het zesde deel van de serie sprookjesalbums van Haas' Azijnfabrieken.](#)

NELL04B

Van het Toovervischje, door Leopold, (1928).
 Heruitgave met grijs gewolkte slappe kft met opgeplakt plaatje, zoals de eerste leesboeken van Van Nelle.

NELL05A

Hoe Piggelmee groot werd

Hoe Piggelmee groot werd. Oorspronkelijk sprookje vervolg op Het Toovervischje, door Leopold. (okt. 1923)

41 pagina's exclusief het titelblad. 40 rechthoekige plaatjes om op te plakken op de tekstpagina's.

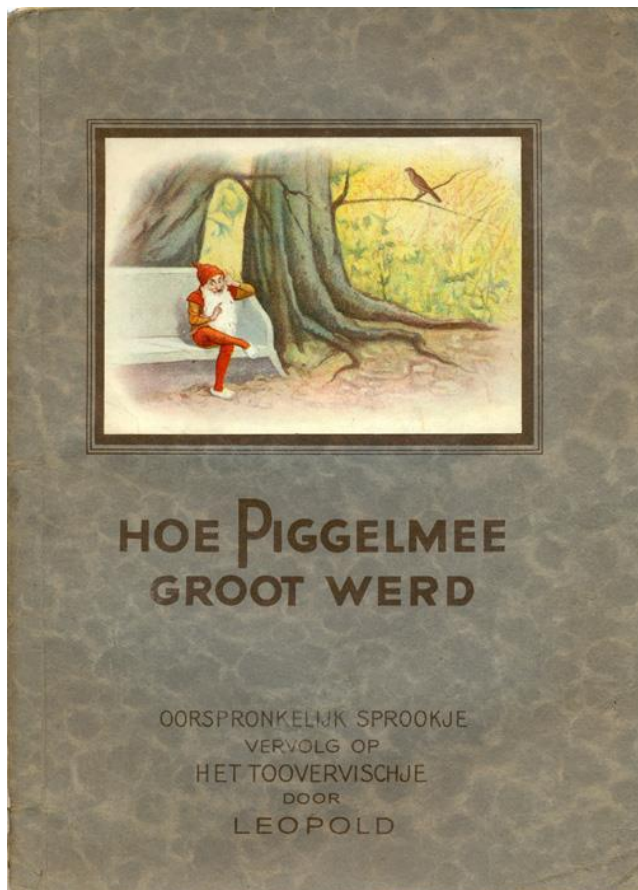
Kenmerken

De uitvoering en indeling van dit boekje is helemaal gelijk aan het vorige, maar het is in sommige drukken iets kleiner en het bevat meer pagina's en meer plaatjes. Het binnenwerk is van hoogwaardig ecru papier dat geen verzuringsvlekjes vertoont. De pagina's zijn bruin bedrukt. Alle pagina's hebben een kader en de plaatjes zijn in een dik plaatjeskader geplaatst.

Het boekje heeft geen hoofdstukkenindeling, maar er is wel een indeling in episodes aangegeven door streepjeslijnen tussen de tekstblokken.

De 40 rechthoekige geschilderde kleurenplaatjes van 85 x 55 mm, gedrukt op vrij dun wit papier, hebben een witte rand. Onderin het plaatje is een stukje tekst afgedrukt, waar het plaatje bij hoort. Bij dit boekje is op alle plaatjes het paginanummer bij gedrukt; ook hier weer is dit niet het nummer van de pagina waar het plaatje ingeplakt moest worden; er komen ook meerdere plaatjes voor behorend bij de tekst van één pagina. In wezen konden de plaatjes dus willekeurig ingeplakt worden.

De illustrator is onbekend.

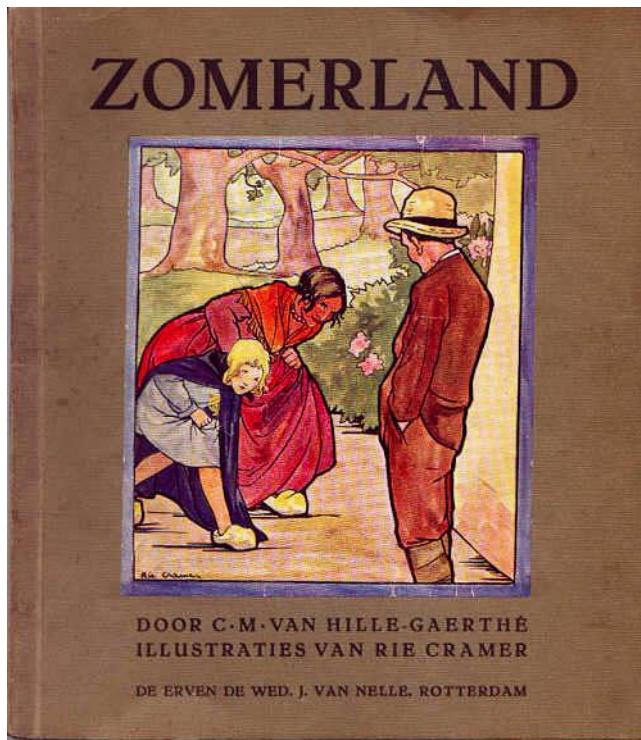
Inhoud

Op dit boekje is wel de schrijver Leopold vermeld. Bovendien heeft hij duidelijk vermeld dat dit een "oorspronkelijk sprookje" is, d.w.z. dat hij het zelf heeft verzonnen.

Dit boekje vertelt in versvorm het vervolg van het verhaal van kabouter Piggelmee en zijn vrouwtje, die in een omgekeerde Keulse pot wonen. Tijdens een storm sneuvelt de pot en worden ze dakloos. Piggelmee gaat op zoek naar werk om geld te verdienen voor een huisje, maar wordt overal geweigerd omdat hij te klein is. Aan alle dieren in het bos en daarbuiten vraagt hij om raad hoe te groeien. Als hij een goede daad verricht, waarvoor hij aan een wondervogel moet vragen om hem groter te maken, mogen hij en zijn vrouwtje als dank groot worden. Spoedig zijn ze welgesteld genoeg om een huisje te kopen, en natuurlijk Van Nelle's koffie en thee.

NELL05B

Hoe Piggelmee groot werd, (1928). Idem, heruitgave met grijs gewolkte slappe kaft met opgeplakt plaatje, zoals de eerste leesboeken.

NELL00 Zomerland

Zomerland. Door C.M. van Hille-Gaerthé. Illustraties van Rie Cramer. De Erven de Wed. J. van Nelle, Rotterdam. (1926)

79 pagina's gerekend vanaf het eerste titelblad. 12 ongenummerde grote platen zonder opdruk ingeplakt, plus nog 1 willekeurige uit die 12 op de voorkant.

Kenmerken

Dit boek is geen verzamelalbum, maar een gewoon leesboek waarin de kleurenplaten apart op kunstdruk-papier gedrukt en ingeplakt zijn. Zie verder de inleiding over Van Nelle. Het wordt aangetroffen met verschillende opgeplakte voorplaten, waarvan er hier vijf afgebeeld zijn.

Dit boek vertoont sterke overeenkomsten met de leesboeken die in de volgende jaren verschenen zijn in verschillende formaten, waarvan de vijf grotere in 1930 ook allemaal een opgeplakte voorplaat hebben maar geen ingeplakte platen, alleen getekende illustraties. Al deze boeken zijn van binnen in elkaar geniet en hebben

een omgeplakte slappe kaft van dik, bruin papier met een ingeperst patroontje. De afmetingen van dit vierkante boek zijn 24 x 22 cm. Voorin zit een voorlooptitelblad, een volledig titelblad en een derde blad met alleen de tekst "Aangeboden door de Erven de Wed. J. van Nelle Rotterdam". Het boek is romantisch vormgegeven met een getekend bloemetjeskader rond alle pagina's.

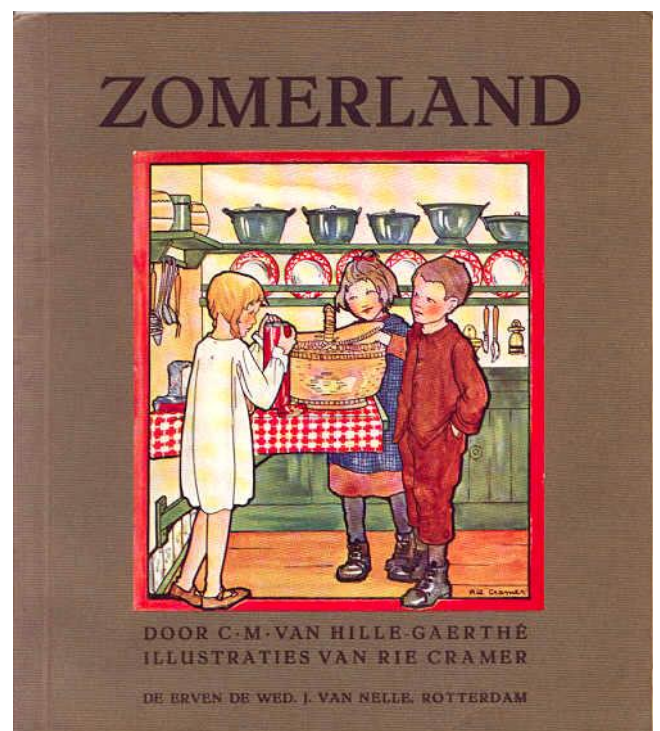
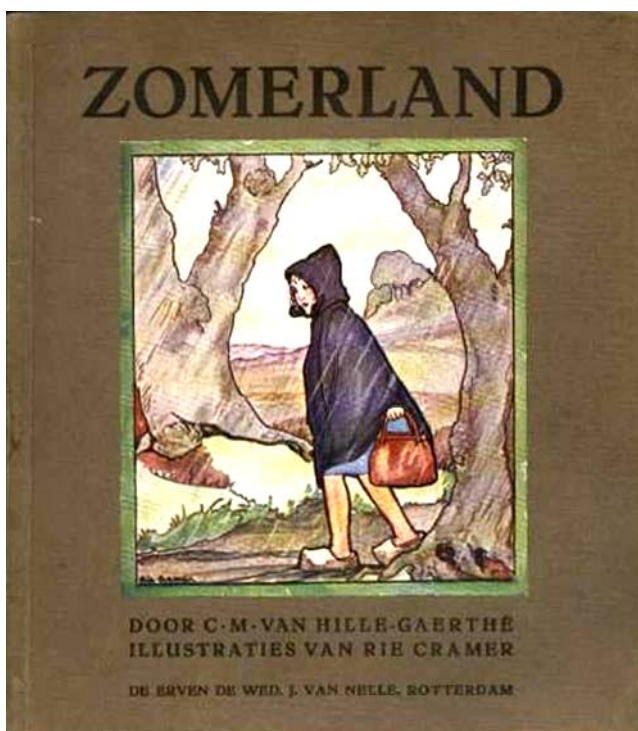
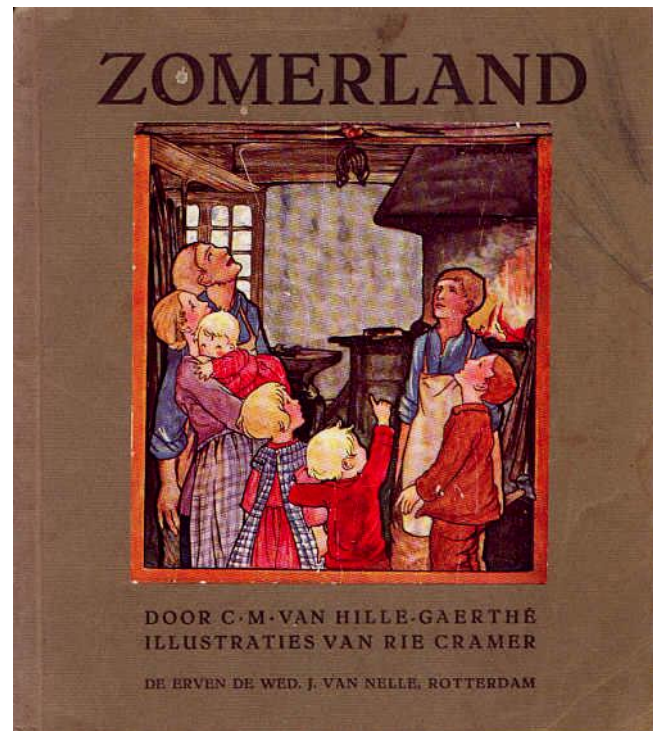
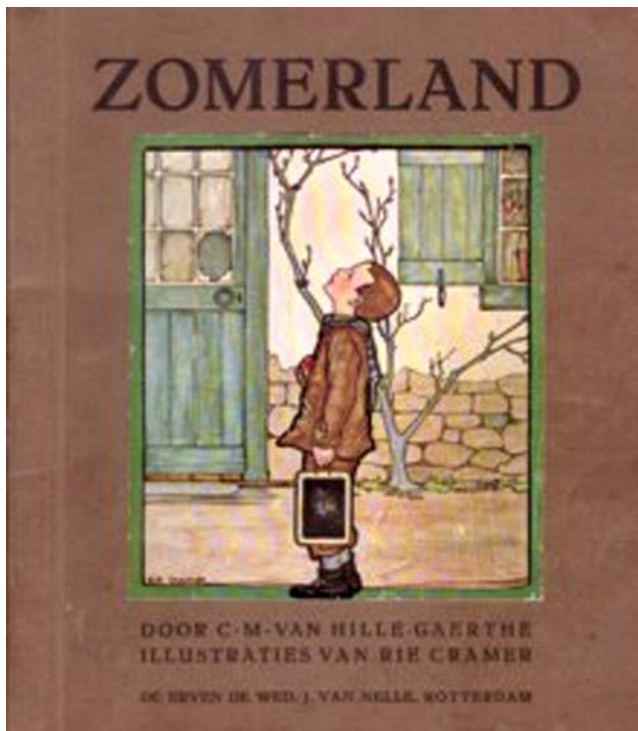
Het verhaal is onderverdeeld in zes ongenummerde hoofdstukken met een titel, versierde beginletters en een eindversiering.

De 12 ingeplakte kleurenplaten en de opgeplakte voorplaat van kunstdrukpapier zijn tamelijk groot, 12 x 14 cm.

Inhoud

Met dit boek maakte Van Nelle een eerste stap van plaatjesboeken voor kleuters naar een echt (voor)leesboek voor grotere kinderen. De volgende stap was naar echte avonturenboeken zonder kleurenplaten voor de oudere jeugd, waarvan het eerste *De club uit Rustoord* al in het volgende jaar verscheen.

Mevrouw Van Hille slaat de plank behoorlijk mis. De zinsbouw is veel te gecompliceerd voor de waarschijnlijke doelgroep van 8 – 12 jaar, een euvel waar veel oude boeken aan lijden. Het verhaal is romantisch en de opmaak is daar naar. Het begint met de negenjarige Harmpien, de zoon van de smid, die juist uit school – met "zijn lei en zijn sponzedoos nog in zijn hand" (de eerste plaat hiernaast) – uitzielt naar de komst van de zwaluwen. Op de tweede plaat hiernaast bekijkt het gezin de hoefijzers die vader midden in de smederij heeft opgehangen omdat dat geluk brengt, waar dan een zwaluw zijn nest in bouwt. In het tweede hoofdstuk is het al eind mei en broeden de zwaluwen, en Harmpien en Marchien spelen in de tuin van meester Hans en juffrouw Nans (dezelfde die de Piggelmee plaatjes schilderde?). Veel wordt er verteld over het huisje en het leven van het oude onderwijzers-echtpaar. In het derde hoofdstuk brengen Harmpien en dochtertje Janna van de kruidenier een mand boodschappen naar het afgelegen huisje. Bij het vijftje in de tuin treffen ze het jonge nichtje Nanda uit Amsterdam waar ze bevriend mee worden. In het vierde hoofdstuk worden de verschillen tussen het leven in het gehuchtje en Amsterdam breed uitgemeten. In het vijfde hoofdstuk gaat Nanda alleen uit wandelen en verdwaalt, en komt terecht bij een zigeunervrouw die in een tent op de hei woont. Op de weg terug ontmoeten ze de baron, die haar in een rijtuig thuisbrengt. Eind goed, al goed.

NELL06A

Het tovervisje

*Het Tovervisje, een oud sprookje opnieuw berijmd. (sept. 1949)
Bewerkte heruitgave van 1921.*

33 ongenummerde pagina's exclusief titelblad, overeenkomstig de eerste uitgave.

5 plaatjes ingeplakt meegeleverd en 27 plaatjes om zelf in te plakken op de tekstpagina's.

Prijs: f 1,- in 1959.

Dit boekje, dat van 1949 tot tenminste 1960 is herdrukt en verspreid, is ongetwijfeld het bekendste Piggelmee-album, mede vanwege de karakteristieke ruitvormige plaatjes.

Kenmerken

Dit album is een bewerkte heruitgave van het eerste Piggelmee-album van 1921. De tekst volgt geheel de oorspronkelijke tekst van Leopold, die eveneens 33 pagina's besloeg, omgezet in de nieuwe spelling van 1948. De vierregelige versjes zijn nagenoeg volledig intact gelaten, ondanks de vele wat in onbruik geraakte woorden. Alleen alle passages die betrekking hebben op "de meid", zijn geheel vervangen of aangepast.

Ga het vischje nu nog zeggen,
Dat ik niet meer heb den tijd
om te boenen en te koken,
Dat ik hebben moet een meid.

Ga het visje nu nog zeggen,
Dat het zó niet langer kan
Dat voor 't boenen en het koken,
Ik een hulp moet hebben, man.

Dit album heeft 27 geheel nieuwe plaatjes in ruitvorm, getekend door Nans van Leeuwen, die ook de volgende drie Piggelmee-albums illustreerde. De plaatjes vertonen nauwelijks overeenkomst met de oorspronkelijke uitgave.

Dit album – evenals de volgende drie – is uitgevoerd als een oblong stripalbum (19 x 26,8 cm), maar onderscheidt zich van de goedkope stripboekjes door de dikte van het papier en de kaft. Zowel de kaft als het binnenwerk zijn van hoogwaardig, mat, licht getint papier dat geen verzuringsvlekjes vertoont. Het karakteristieke ontwerp met de gekleurde balk is op de achterkant doorgetrokken, en is ook op de tekstpagina's gebruikt in een aantal variaties. De tekstpagina's hebben daarnaast nog kleine getekende illustraties, deels geschilderd en deels met kleurpotlood getekend. Net als in de oorspronkelijke uitgave zijn benadrukte woorden en zinsdelen onderstreept.

De 27 plaatjes van 70 x 70 mm van dun papier, hebben een wit randje. Er staat geen tekst op, maar onder of naast de plaatjes is een tekstfragment waarbij het plaatje hoort afgedrukt. Op de achterzijde is alleen het nummer van het plaatje gedrukt.

De plaatjes genummerd 1 – 27 zijn deels gesigneerd n.v.L. in koordschrift.

NELL06B

Idem, met tekstmarkeringen in kleurpotlood.

NELL06C

Het Tovervisje, (1970).

Facsimile heruitgave van NELL06A, met glossy kaft, waarin alleen de pakjes koffie vernieuwd zijn.

NELL07A

De wonderschelp

De wonderschelp, een nieuw avontuur van Piggelmee. (1950)

33 ongenummerde pagina's exclusief het titelblad en een pagina colofon achterin.

33 plaatjes om op te plakken, op elke tekstpagina's één.

Prijs: f 1,- in 1959.

Voor de tweede nieuwe uitgave van Piggelmee koos Van Nelle niet voor een heruitgave van het oorspronkelijke tweede album van 1923, dat geen mogelijkheid van een vervolg biedt, maar voor een geheel nieuw verhaal. Dit verhaal, weer in versvorm, is geschreven door Jan Laurens.

Kenmerken

De uitvoering van dit geheel nieuwe boekje komt sterk overeen met het voorgaande. Het grote verschil is, dat in dit album – evenals in de twee volgende – de plaatjes rechthoekig zijn, en er is geen tekstfragment bij afgedrukt. Hetzelfde aantal pagina's is aangehouden, maar nu is op elke pagina een plaatje opgenomen. De illustraties zijn weer van Nans van Leeuwen. Op de achterzijde van de plaatjes is alleen het nummer afgedrukt, dus niet bij welk album ze horen.

De rechthoekige plaatjes van het forse formaat 102 x 72 mm zijn genummerd 1 – 33, en zijn alle op een na gesigineerd n.v.L.

Inhoud

In dit sprookje wordt ook weer getoverd, nu door een fee. Maar ditmaal is het niet zo'n sterk moraliserende reclame voor Van Nelle's koffie, maar een echt avontuur. Het vrouwtje van Piggelmee heeft nu een naam gekregen: Tureluur. Ze wonen nog in hun oude pot, maar zijn tevreden met hun lot dankzij Van Nelle's koffie. Als het voorjaar komt trekt Piggelmee er weer op uit. Op een dag, wandelend langs de zee, verzucht de kabouter „k wou maar dat ik reizen kon“, en zie, de Blauwe Mosselfee verschijnt en zegt hem dat hij mag gaan varen met zijn vrouwtje in een wonderschelp die in een schip kan veranderen. Maar waar heen dan ? Het wordt: naar Tureluurs neef in Canada, een opkomende populaire reisbestemming in die dagen, die enkele jaren later ook door concurrent Douwe Egberts wordt bezocht. Daar aangekomen blijkt neef Piggelmanus al honderd jaar geleden weer vertrokken te zijn. Na enig omvragen vinden ze uit dat Piggelmanus op de maan zit, ook een opkomende populaire bestemming in de vijftiger jaren, en ja, daar vinden zij hem eenzaam en alleen. Een pakje Van Nelle thee brengt hem troost en het dwergenpaar keert snel weer terug naar huis, waar de koffie het allerbeste smaakt.

Lang en heel gelukkig leven
Deze dwergjes bij elkaar
Wàt zij dromen en beleven :
Altijd is 't een goed besluit ;
Want VAN NELLE'S THEE EN KOFFIE
Dáárop loopt het altijd UIT !

NELL07B

De wonderschelp, (1970).

Facsimile heruitgave met glossy kaft, waarin alleen de pakjes koffie en thee vernieuwd zijn.

NELL08

**Piggelmee groeit en
wordt weer klein**

Piggelmee groeit ... een vervolg op „Het Tovervisje” en „De Wonderschelp”. Gemaakt door: D. Roodenburg Vermaat: versjes, Nans van Leeuwen: plaatjes. Uitgegeven door De Erven de Wed. J. van Nelle, Rotterdam. (1951)

33 ongenummerde pagina's exclusief het titelblad en een pagina colofon achterin. 33 plaatjes om op te plakken, op elke tekstpagina één.

Prijs: f 1,- in 1951 en in 1959.

Voor de derde nieuwe uitgave van Piggelmee werd enigszins aangesloten bij het tweede oorspronkelijke album van 1923, "Hoe Piggelmee groot werd", maar het verhaal neemt een heel andere wending, waarmee de mogelijkheid van volgende kabouterverhalen opengelaten werd.

Kenmerken

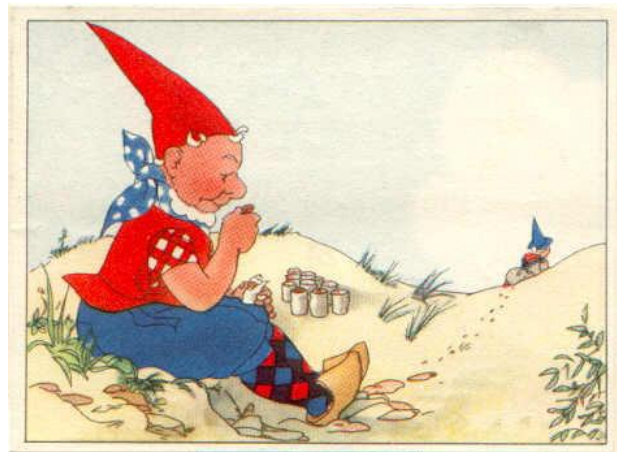
De uitvoering van dit nieuwe boekje komt geheel overeen met het voorgaande: hetzelfde aantal pagina's, bladversieringen met gekleurde balken, rechthoekige plaatjes, op elke tekstpagina één. De illustraties zijn weer van Nans van Leeuwen. Op de achterzijde van de plaatjes is alleen het nummer afgedrukt, dus niet bij welk album ze horen. Het formaat verschilt iets van het vorige.

De rechthoekige plaatjes van het forse formaat 100 x 74 mm zijn genummerd 1 – 33, en zijn op acht na gesigneerd n.v.L.

Inhoud

Teruggekeerd van de maan herneemt het kabouterleven weer zijn normale gang. Op een dag komt Kra de marskramer langs. Na getrakteerd te zijn op een lekker kopje Van Nelle koffie schenkt Kra aan Piggelmee een doosje met drie tovergroeipillen, te gebruiken in geval van nood. De eerste pil wordt ingenomen om de voorjaars schoonmaak snel gedaan te krijgen. De volgende dag ziet Piggelmee een eekhoorn die bekeld is onder een omgevalen berk. De tweede pil en weer een stukje groeien brengt redding. Als vervolgens een grote, valse herdershond Tureluur belaagt, is de derde pil nodig en wordt Piggelmee reuzengroot. Piggelmee past dan niet meer in zijn Keulse pot en zijn vrouwtje kan niet genoeg eten voor hem aanslepen. Kra wordt gezocht om een oplossing te brengen. Een flesje toverdruppels brengt Piggelmee weer terug in zijn normale formaat.

Ga jij nu maar rustig zitten,
Dan ga ik er wel op uit.
Tracht een beetje te ontbijten
Met een pak of tien beschuit.

NELL08B

Piggelmee groeit en wordt weer klein, (1970)

Facsimile heruitgave met glossy kaft

NELL09

Piggelmee, De Baas van Bos en Duin

Piggelmee de baas van bos en duin. Gemaakt door Jan van Duin: tekst, Nans van Leeuwen: plaatjes. Uitgegeven door De Erven de Wed. J. van Nelle, Rotterdam. (1951)

29 genummerde pagina's plus een titelblad en een pagina colofon achterin. 30 plaatjes om op te plakken, op elke tekstpagina één en één op de laatste pagina met colofon.

Prijs: f 1,- in 1951 en in 1959.

De vierde en laatste uitgave van Piggelmee is een nieuw verhaal en wijkt in uitvoering sterk af van de drie voorgaande.

Kenmerken

De uitvoering van dit nieuwe boekje verschilt totaal van de voorgaande drie: het aantal pagina's is kleiner, de pagina's hebben geen gekleurde balken meer, maar slechts een smal randje, en de tekst bestaat niet meer uit versjes maar uit een veel omvangrijker verhaal. Het verhaal is tamelijk compact gezet in twee kolommen en is ingedeeld in tien hoofdstukken met kop; eigenlijk zijn het tien korte verhaaltjes. De rechthoekige plaatjes zijn steeds boven en onder in een tekstkolom geplaatst.

De illustraties zijn weer van Nans van Leeuwen. Op de achterzijde van de plaatjes is alleen het nummer afgedrukt, dus niet bij welk album ze horen. Het breedte van de plaatjes is aangepast bij de breedte van de tekstkolom.

De rechthoekige plaatjes van het formaat 96 x 74 mm zijn genummerd 1 – 30, en zijn op zeven na gesigineerd n.v.L.

Inhoud

Dit boekje heeft meer het karakter van een echt voorleesboek gekregen. Voor de hele kleintjes is het echter minder geschikt, door de vaak te lange zinnen en vele bijzinnen. De tien verhaaltjes hebben de titels: Honger in bos en duin.... – Storm over het bos – Een jonge haas op zoek – Wie doet er mee, met Piggelmee? – Piggelmee, de Baas van Bos en Duin – De list van Evert Eekhoorn – Wilde Willy, de Wezel – De brand van Piggelmee – Het monster in het bos – Een grote verrassing voor Piggelmee.

De schrijver had er kennelijk wel zin in. Hij beëindigt het boekje met de woorden: "Nog vele jaren hebben Piggelmee en Tureluur in hun Keulse pot in de duinen gewoond, daar aan de rand van het bos.... misschien is er later nog wel eens iets te vertellen over PIGGELMEE, DE BAAS VAN BOS EN DUIN. Maar Piggelmee nieuwe stijl viel niet in de smaak bij de klanten en een vervolg kwam er niet.

Toen de oude boekjes opnieuw werden uitgegeven met stijve kft maar met meegedrukte plaatjes, paste van de twee nieuwe alleen De Wonderschelp daarbij. Later werd er nog een nieuw verhaal in versvorm bij gemaakt, "Piggelmee bij de Eskimo's"; de auteur daarvan is onbekend.

„Ik weet het,” zei Rikkie toen. „Hij moet een huis hebben. Kabouters wonen in kabouterhuizen.”

„Heel mooi,” zei Filo knorrig. „Maar ik kan geen huis bouwen. Kan jij dat soms?”

„Nee,” zei Rikkie. „Ik kan het ook niet. Maar we zullen er een paar goede bouwers bijhalen en met ons allen maken we er wel iets van.”

NELL09B

Piggelmee, De Baas van Bos en Duin, (1970)

Facsimile heruitgave met glossy kft

NELL10

Wolle Klaver en de geheimzinnige meridiaan

Tekst en tekeningen Marten Toonder studio's Amsterdam. Uitgegeven door de Erven de Wed. J. van Nelle N.V., Rotterdam. (november 1952)

32 pagina's vanaf het titelblad, inclusief een pagina colofon achterin. 30 plaatjes om in te plakken, op elke pagina één.

Prijs: f 1,-

Kenmerken

Dit boekje is van hetzelfde formaat en hetzelfde papier als de vier oblong Piggelmee boekjes, en daarmee houdt de vergelijking op. Een echt stripboek à la Panda en Tom Poes is het ook niet.

Genaaid boekje van 26,5 x 18,2 cm met slappe kaft. Het licht getinte papier is van goede kwaliteit en is tamelijk dik. Het verhaal is onderverdeeld in vier hoofdstukken die met een titelpagina met plaatje beginnen. De compacte tekst is gezet in twee kolommen, net als bij het laatste Piggelmee boekje, en de plaatjes buiten de titelpagina's zijn opgenomen in een tekstkolom. Naast de gekleurde plaatjes zijn er vele illustraties in zwart-wit met de steun-kleur grijsgroen, die ook op de hoofdstuktitelbladen gebruikt is. Op de achterzijde van de plaatjes is alleen het nummer afgedrukt, dus niet bij welk album ze horen.

De ongesigioneerde rechthoekige plaatjes van 98 x 70 mm zijn genummerd 1 – 30.

Inhoud

Dit boekje is gericht op de jeugd van circa 10 – 14 jaar. Het vertelt het avontuur van het schaapsfiguurtje Wolle Klaver, die pas zijn nieuwe Tom Poes-achtige huisje betrokken heeft en dan bezoek krijgt van de onguere makelaar Kobus Kras, die hem uit zijn huisje probeert te verdrijven. De oud-hoofdonderwijzer I. Puntjes komt tussenbeide. Hij is op zoek naar de meridiaan, die zich volgens de atlas voor de lagere scholen precies hier moet bevinden. Als Wolle gaat graven, op zoek naar wat zich onder die geheimzinnige meridiaan bevindt, belandt hij in een diep rovershol, waarover het tweede hoofdstuk gaat. Weer komt de schoolmeester erbij, maar beide worden door de rover Evert Borstel en zijn handlanger Kobus Kras geboeid. 's-Nachts weten de gevangenen zich te bevrijden, en ze begeven zich naar het kasteel van de baron, waar de boeven de brandkast willen leegroven. In het derde hoofdstuk, "De brandkast van Baron Brallenbulk", ontdekt Wolle hoe de boeven het kasteel zijn binnengekomen. In het vierde hoofdstuk worden Wolle, de schoolmeester, de baron en zijn bediende door de boeven gepakt. Maar de schoolmeester heeft een verrassing in petto, "De Natuurkundeles van Meester I. Puntjes", die eindigt in een daverend slot.

Wolle was best tevreden omdat alles zo goed was afgelopen en omdat de beide schurken gepakt waren, en dus zong hij terwijl hij aan het werk toog. Morgen zou hij de luikjes schilderen, en op een keer kwam die aardige Meester I. Puntjes terug; maar van de bonen-oogst zou dit jaar wel niet veel terecht komen.....

Overzicht van de plaatjes Hollandsche Kunst in de volgorde van het begeleidende boek

In dit overzicht is de notatie aangehouden zoals op het plaatje. Deze wijkt incidenteel af van die in het boek.

I. Schilders, Oude Kunst 1-36

1	M. Miereveld	Prins Willem de Zwijger
2	Frans Hals	De Nar
3	Frans Hals	Een vrolijk Man
4	Albert Cuyp	Portret van een jongen man
5	Rembrandt	Het Joodse Bruidje
6	Rembrandt	De Staalmeesters
7	Rembrandt	Zelfportret
8	David Teniers	Dobbelaars
9	David Teniers	Rustende werklieden
10	David Teniers	De Vette Keuken
11	Willem van de Velde	Kalme zee met schepen
12	A. van Ostade	Rustende reizigers
13	B. van der Helst	Schuttersmaaltijd
14	Gerard Dou	Zelfportret
15	Govert Flink	Izaäk zegent Jacob
16	Paulus Potter	De jonge stier
17	J. van Ruysdael	Landschap
18	Jacob Ruysdael	Waterval
19	Jan Steen	Boerenkermis
20	Jan Steen	Familietafereel
21	Jan Steen	De les in het dansen
22	Jan Steen	St. Nicolaasavond
23	Jan Steen	Prinsjesdag
24	Jan Steen	De Tandmeester
25	Jan Steen	Het Vrolijke Huisgezin
26	Jan Steen	Het zieke meisje (2 personen)
27	Jan Steen	Het zieke Meisje (3 personen)
28	Gabriel Metsu	Het ontbijt
29	Johannes Vermeer	De brief
30	Johannes Vermeer	Lezende Dame
31	Melchior D'Hondecoeter	Hoenderen en eenden
32	Meindert Hobbema	Een watermolen
33	Pieter de Hooch	Binnenhuis (deur naar straat)
34	Pieter de Hooch	Binnenhuis (met bedstede)
35	Pieter de Hooch	Buitenhuis
36	Pieter de Hooch	De Kelderkamer

II. Schilders, Moderne Kunst 37-72

37	Ary Scheffer	Graaf Eberhard bij het lijk van zijn zoon
38	B.C. Koekkoek	De weg door 't Bosch
39	S.L. Verveer	Buurtje in Katwijk
40	Ch. Rochussen	De slag bij Malplaquet
41	Springer	Stadhuis en markt te Naarden
42	J. Bosboom	Kathedraal te 's Hertogenbosch
43	Henriette Ronner	Siësta
44	David Bles	De ledige stoel
45	W. Roelofs	Landschap
46	H. ten Kate	Een krijgsraad in 't midden der 17 eeuw
47	J. Israëls	Aan zee
48	Bakker Korff	De tantes gaan op reis
49	J. H. Weissenbruch	Waterlelies
50	J. W. van Borselen	Landschap by Gouda
51	H. Valkenburg	Huwelijksaanzoek
52	Elchanon Verveer	De eerste pijp
53	P.J.C. Gabriel	In den polder
54	P.J.C. Gabriel	's Ochtends
55	Heemskerck v. Beest	Op de kust van Zeeland
56	C. Bisschop	Het eerste kind
57	H. W. Mesdag	Avondkoeltje
58	J. v.d. Sande Bakhuyzen	Gracht te 's Gravenhage
59	P. van der Velden	Aardappelrooien
60	D. A. C. Artz	Lentebloemen

61	J. Maris	Haven te Amsterdam
62	A. Mauve	Landschap
63	O. Eerelman	Winter in Holland
64	W. Maris	Moeder en kinderen
65	A. Neuhuys	Tollen
66	Henkes	De toast
67	Blommers	Versche vis
68	L. Apol	December
69	Th. De Bock	Voorjaarsdag
70	Klinkenberg	De korte Vijverberg te 's Gravenhage
71	F.J. Du Chattel	De molen
72	De Josselin de Jong	Twee vrienden

III. Poorten 73-90

73	Sassenpoort	Zwolle
74	Amsterdamsche Poort	Haarlem
75	Koppelpoort	Amersfoort
76	Oostpoort	Delft
77	Korenmarkspoort	Kampen
78	Broederpoort	Kampen
79	Cellebroederspoort	Kampen
80	Poortje v.h. Old-Burger Weeshuis	Leeuwarden
81	Waterpoort	Sneek
82	Groothoofdspoort	Dordrecht
83	Delftsche Poort	Rotterdam
84	Muiderpoort	Amsterdam
85	Gevangenpoort	's Gravenhage
86	(Morsch) Poort	Leiden
87	Poort Maartenshof	Dordrecht
88	(Gevangen) Poort	Bergen op Zoom
89	Poort	Naarden
90	Haarlemmerpoort	Amsterdam

IV. Kerken en Torens 91-108

91	St. Servatiuskerk	Maastricht
92	De Munster	Roermond
93	Groote Kerk	Zutphen
94	St. Janskerk	Den Bosch
95	De Dom	Utrecht
96	Groote Kerk	Zalt-Bommel
97	Groote Kerk	Dordrecht
98	Lieve Vrouwe Toren	Amersfoort
99	Nieuwe Kerk	Amsterdam
100	St. Bavo	Haarlem
101	Cuneratoren	Rhenen
102	Groote Kerk	Gouda
103	Martinitoren	Groningen
104	Montalbaanstoren	Amsterdam
105	Groote Kerk	Delft
106	St. Lebuinuskerk	Deventer
107	Hervormde Kerk	Breda
108	Kerkstoren	Edam

V. Stadhuisen 109-126

109	Stadhuys	Haarlem
110	Stadhuys	Gouda
111	Stadhuys	Middelburg
112	Stadhuys	Veere
113	Stadhuys	Hoorn
114	Stadhuys	Kampen
115	Gemeentelandshuis v. Delftland	
116	Stadhuys	Arnhem
117	Stadhuys	Alkmaar
118	Stadhuys	Nijmegen
119	Stadhuys	Eindhoven

120	Stadhuis	's Gravenhage
121	Stadhuis	Franeke
122	Stadhuis	Venlo
123	Stadhuis	Leiden
124	Stadhuis	Bolsward
125	Stadhuis	Delft
126	Kon. Paleis (vroeger stadhuis)	Amsterdam

VI. Kasteelen 127-144

127	Ruine Valkenburg
128	Kasteel te Keppel
129	Kasteel Mauri(c)k 's Bosch (Vucht)
130	Kasteel Haarzuilen a/d Vecht
131	Ruine van Brederode Santpoort
132	Kasteel Doorwerth bij Arnhem
133	Kasteel Westhoven op Walcheren
134	Muiderslot Muiden
135	Kasteel Asseburg Beverwijk
136	Kasteel te Helmond
137	Kasteel Croy Helmond
138	Kasteel te Ruurlo
139	Kasteel Roozendaal bij Velp
140	Kasteel Stapelen bij Boxtel
141	Kasteel Hellenraad bij Swalmen
142	Ridderhofstad Moersbergen Zeist
143	Kasteel Biljoen Arnhem
144	Kasteel te Heeswijk

VII. Oude Gebouwen 145-162

145	Ridderzaal (Binnenhof)	Den Haag
146	De Waag	Amsterdam
147	Huis van Maarten van Rossum	Zalt-Bommel
148	De Waag	Deventer
149	St. Jans Gasthuis	Hoorn
150	Kanselary	Leeuwarden
151	De Waag	Alkmaar
152	De Waag	Leeuwarden
153	De Waag	Haarlem
154	Oud huis	Alkmaar
155	De Munt	Enkhuizen
156	De Stadstimmerwerf	Leiden
157	Weeshuis	Enkhuizen
158	Stadskantoor	Groningen
159	Huis ten Bosch (Vredesconferentie)	Den Haag
160	Czaar Peterhuis	Zaandam
161	Westfrieschmuseum	Hoorn
162	Ouderwetse gevel	Enkhuizen

VIII. Kerkinterieurs 163-180

163	Graftombe Admiraal De Ruyter	Amsterdam
164	Graftombe J. van Galen Nieuwe Kerk	Amsterdam
165	Orgel Groote Kerk	Haarlem
166	Preekstoel Groote Kerk	Haarlem
167	Damiaatjes in de Groote Kerk	Haarlem
168	Geschilderd raam Groote kerk	Gouda
169	Orgel Groote kerk	Gouda
170	Graftombe Prins Willem I Nieuwe Kerk	Delft
171	Graftombe van Maarten Harpentsz Tromp Oude Kerk	Delft
172	Graftombe Piet Hein Oude Kerk	Delft
173	Preëkstoel en orgel Groote kerk	Zwolle
174	Preëkstoel Groote kerk	Dordrecht
175	Graftombe Engelbrecht II van Nassau	Breda
176	Orgel en preëkstoel St. Janskerk	's Hertogenbosch
177	Altaar St. Janskerk	's Hertogenbosch
178	Ingang St. Janskerk	's Hertogenbosch

179	Altaar St. Servatiuskerk	Maastricht
180	Portaal St. Servatiuskerk	Maastricht

IX. Standbeelden 181-198

181	Standbeeld Laurens Janszoon Coster	Haarlem
182	Standbeeld Erasmus	Rotterdam
183	Standbeeld Caspar de Robles bij Harlingen	
184	Standbeeld v.d. Werff	Leiden
185	Standbeeld Willem de Zwijger	Den Haag
186	Monument te Heiligerlee	
187	Standbeeld Hugo de Groot	Delft
188	Standbeeld Frans Hals	Haarlem
189	Standbeeld Jan Pietersz. Coen	Hoorn
190	Standbeeld Vondel	Amsterdam
191	Standbeeld Rembrandt	Amsterdam
192	Standbeeld Michel Adriaansz. De Ruyter	Vlissingen
193	Standbeeld Spinoza	Den Haag
194	Vrijheidsbeeld	Rotterdam
195	Standbeeld Boerhave	Leiden
196	Standbeeld van Hogendorp	Rotterdam
197	Standbeeld Thorbecke	Amsterdam
198	Monument Plein 1813	Den Haag

X. Moderne Gebouwen 199-218

199	Koninklijk Paleis Den Haag	
200	Café De Kroon Rembrandtplein Amsterdam	Architect G. van Arkel
201	Kantoorgebouw Assur. Mij. „De Nederlanden“ Den Haag	Architect H. P. Berlage Hzn.
202	Villa Parkwijk van Eeghenlaan Amsterdam	Architect H. P. Berlage Hzn.
203	Gebouw der Algem. Mij. v. Levensverz. Amsterdam	Architect H. P. Berlage Hzn.
204	Gebouw van den Diamantbewerkerbond Amsterdam	Architect H. P. Berlage Hzn.
205	Plan C Rotterdam	
206	Twee woonhuizen Jan Luykenstraat Amsterdam	Architect Ed. Cuypers
207	Villa te Steenwijk	Architecten A. L. van Gendt & Zonen
208	Gebouw Braakman & Co. Rotterdam	Architect B. Hooykaas Jr.
209	American Hotel Amsterdam	Architect W. Kromhout Czn.
210	Villa Iep en Duin Scheveningen	Architect J. Limburg B. Ingr.
211	Woonhuis Wassenaarscheweg 13 Den Haag	Architect Joh. Mutters Jr.
212	Witte Huis Rotterdam	
213	Gebouw der Associatie Cassa Amsterdam	Architect G. B. Posthumus Meyjes
214	Woonhuis Helmond	Architect Jan Stuyt
215	Woonhuis Overveen	Architecten Jan Stuyt en Jos. Cuypers
216	Regentessekerk Den Haag	Architect J. Verheul Dzn.
217	Kantoorgebouw der Levensverz. Mij. "Utrecht" Utrecht	
218	Studentensociëteit Utrecht	Architect A. H. Zinsmeister

XI. Interieurs van Moderne Gebouwen 219-236

219	Interieur Woonhuis	Architect G. van Arkel
220	Eetkamer Woonhuis Parkweg Amsterdam	Architect G. van Arkel
221	Directie kamer Kantoorgebouw Assur. Mij. „De Nederlanden“ Den Haag	Architect H. P. Berlage Hzn.
222	Vestibule villa Scheveningseweg Den Haag	Architect H. P. Berlage Hzn.
223	Trappenhuis in het geb. der Assur. Mij. „De Nederlanden“	Architect H. P. Berlage Hzn.
224	Interieur 't Binnenhuis Amsterdam	Diverse meubelen Ontw. Jac. V. d. Bosch
225	Trappenhuis Amsterdamsche Bank	Architect Ed. Cuypers
226	Bestuurskamer Gebouw Twentsche Bank Amsterdam	Architecten A. L. van Gendt & Zonen
227	Interieur Villa te Steenwijk (Eetkamer)	Architecten A. L. van Gendt & Zonen
228	Interieur Villa te Steenwijk (Vestibule met trap)	Architecten A. L. van Gendt & Zonen
229	Trappenhuis Gebouw Braakman & Co	Architect B. Hooykaas Jr.
230	Vestibule Villa Anna Scheveningsche Weg	Architect J. Limburg B. Ingr.
231	Melkinrichting „De Landbouw“ Gedempte Burgwal Den Haag	Architect Joh. Mutters Jr.
232	Hal in de nieuwe of Litteraire Sociëteit Den Haag	Architect Joh. Mutters Jr.
233	Interieur Woonhuis Wassenaarsche Weg 13 Den Haag	Architect Joh. Mutters Jr.
234	Bibliotheek i/h Gebouw der Levensverz. Mij. „Utrecht“ te Utrecht	Architect J. Verheul Dzn. R.dam
235	Interieur Regentessekerk Den Haag	Architect J. Verheul Dzn. R.dam
236	Conversatiezaal Studenten Sociëteit Utrecht	Architect A. H. Zinsmeister

XII. Openbare Gebouwen 237-252

237	Rijks-museum	Amsterdam
238	Suasso Museum	Amsterdam
239	Concert Gebouw	Amsterdam
240	Stads-Schouwburg	Amsterdam
241	Paleis voor Volksvlucht	Amsterdam
242	Rijks-postspaarbank	Amsterdam
243	Amsterdamsche Bank Amsterdam	Architect Ed Cuypers
244	Aquarium	Amsterdam
245	Postkantoor	Amsterdam
246	Centraal Station	Amsterdam
247	Teyler's Museum	Haarlem
248	Kurhaus	Scheveningen
249	Groote Schouwburg	Rotterdam
250	Entrée Diergaarde	Rotterdam
251	Musis Sacrum	Arnhem
252	Station	's Hertogenbosch

XIII. Waterwerken enz. 253-273

253	Zeesluizen te Ymuiden	
254	De „Amsterdam XI" Grootste Rivier-vrachthout van Europa	
255	Spoorbrug	Kuilenburg
256	Spoorbrug	Moerdijk
257	Spoorbrug en Willemsbrug	Rotterdam
258	Spoorbrug	Nijmegen
259	Gezicht op de „Hoek van Holland"	
260	Rijnhaven te Rotterdam	
261	Kolentip te Katendrecht Bij Rotterdam	
262	Maashaven in aanbouw (Grootste haven van Europa)	Rotterdam
263	Aflopen S.S. „Houtman" Etablissement Fijenoord te Rotterdam	
264	Hr. Ms. Pantserdekschip „Gelderland" Gebouwd op het Etablissement Fijenoord	
265	Het sleepen van een 11000 tons droogdok over zee, uitgevoerd door de Firma L. Smit & Co. te Rotterdam	
266	Pier te Scheveningen	
267	Watertoren	Schiedam
268	Stoomgemaal met zes schepraders te Gouda	
269	Droogdok	Middelburg
270	Buitenhaven te Vlissingen	
271	Werf de „Schelde" Vlissingen	
272	Zeedijk	Westkapelle
273	Molens aan de Zaan (Fout; moet zijn: De acht watermolens aan de Rotte te Rotterdam)	

XIV. Kunst en Nijverheid 274-320

274	Tapijt W.Stevens & Zonen Rotterdam	
275	Tapijt Ontw Colenbrander Kon. Deventer Tapijtfabriek	
'T BINNENHUIS TE AMSTERDAM 276-288		
276	Aardewerk (Fabriek Amstelhoek)	
277	Bureau	Ontw. H.W. Mol
278	Dames Bureau	Ontw. H.P. Berlage Nzn.
279	Drijfwerk	door F. Zwollo
280	Eiken schouw	Ontw. Jac v.d. Bosch
281	Gedreven sigarenbeker	
282	Kamerschut	Ontw. Jac v.d. Bosch Batik Chris Lebeau
283	Koperen Inktoker	Ontw. H.P. Berlage Nzn.
284	Koperwerk (Fabriek Amstelhoek)	
285	Pendule met kandelabres	Ontw. H.P. Berlage Nzn.
286	Portefeuille leder met perkament	Ontw. J.A. Loeber
287	Portefeuille Gebatikt-Perkament	Ontw. Chris. Lebeau
288	Rood koperen Bouilloir	
ARTS AND CRAFTS DEN HAAG 289-295		
289	Byouterie Kistje met koperbeslag	
290	Champagne Koeler van rood koper	
291	Dames Schrijfbureau	
292	Gedreven roodkoperen Theestel	

- 293 Grote Staande Klok van teakhout met inlegwerk van ebbenhout en ivoor
 294 Pendule van Teakhout
 295 Theetafeltje met roodkoperen servies
- ONDER DEN ST. MAARTEN ZALT BOMMEL 296
 296 Depôt Oldenzeel Glashaven 20 Rotterdam Meubelen
- F.W. BRAAT DELFT 297-298
 297 Gesmeed ijzeren standaard voor toonbank met geelkoperen etalages met electrische lampjes
 298 Schemerlamp voor petroleum
 299 „Morgenzon" (gepointilleerd) door Co. Breman
 300 Ets van Ph. Zilken
 301 Een politieke spotprent van Joh. Braakensiek
- DELFTSCH AARDEWERKFABRIEK „DE PORCELYNE FLES" DELFT 302-303
 302 Berbas
 303 Delftsch Aardewerk van „De Porcelyne fles" te Delft
- KON. PORSELEIN EN AARDEWERKFABRIEK „ROZENBURG" 304-306
 304 Kunstaardewerk
 305 Porselein (Theeservies)
 306 Porselein (Vazen)
- PLATEELBAKKERIJ „DE DISTEL" AMSTERDAM 307-308
 307 Kunstaardewerk
 308 Tegeltablau
- ESTLÉ & CO. GOUDA 309
 309 Kunstaardewerk
- WED. N.S.A. BRANTJES & CO PURMEREND 310
 310 Kunstaardewerk
- KON. UTRECHTSE FABRIEK VAN ZILVERWERKEN C. J. BEGEER 311 en 320
 311 Modern Zilverwerk
- FAIENCE EN TEGELFABRIEK „HOLLAND" TE UTRECHT 312-313
 312 Kunstaardewerk
 313 Tegeltablau
- DIVERSEN
 314 Beker te Veere (Zeeland)
 315 „Gebrs. De Witt" door professor F. Leenhoff
 316 „Titanenstrijd" door Abraham Hesseling
 317 Gebrand Glas van J. L. Schoute Delft
 318 Moderne Affiche van Jac. Zon
 319 Gebouw der Firma De Erven De Wed. J. van Nelle aan de Leuvehaven te Rotterdam
 320 Herinneringsmedaille ter gelegenheid v/h huwelijk v. H.M. de koningin, gemodelleerd door Pier Pander